

"לדוד ד' אורי וישעי"

מזמור כ"ז בתהלים

(מבוסס על שיעורים של הרב טאו והרב בלייכר שליט"א)

א	לְדוֹד
	ד' אורי וישעי ממי אִירָא ד' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְתָּר.
ב	בְּקֶרֶב עָלִי מְרַעִים לֶאֱכֹל אֶת בִּשְׁרִי צָרִי וְאֵיבִי לִי הִמָּה כְּשֶׁלּוֹ וְנָפְלוּ.
ג	אִם תַּחֲנֶנּה עָלִי מִחֲנָה לֹא יִירָא לְבִי אִם תִּקּוּם עָלִי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטָח.
ד	אֶחָת שְׁאַלְתִּי מֵאֵת ד' אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שְׁבַתִּי בְּבֵית ד' כָּל יְמֵי חַיִּי לַחֲזוֹת בְּנֶעֱם ד' וּלְבַקֵּר בְּהִיכָלוֹ.
ה	כִּי יִצְפְּנִנִי בְּסִכְהַ בְּיוֹם רָעָה יִסְתַּרְנִי בְּסִתְרִי אֶהְיֶה בְּצוּר יְרוּמָמִנִי.
ו	וְעַתָּה יְרוּם רֹאשִׁי עַל אֵיבִי סְבִיבוֹתַי וְאֶזְבְּחָהּ בְּאֶהְיֶה זִבְחִי תְרוּעָה אֲשִׁירָה וְאֶזְמַרְהָ לְד'.
ז	שָׁמַע ד' קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְעֲנֻנִי.
ח	לֵךְ אָמַר לְבִי בְּקִשׁוֹ פָּנִי אֶת פָּנֶיךָ ד' אֲבַקֵּשׁ.
ט	אֵל תִּסְתַּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי אֵל תֵּט בְּאֶף עֲבָדְךָ עֲזָרְתִּי הִיִּיתָ אֵל תִּטְשֵׁנִי וְאֵל תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.
י	כִּי אָבִי וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וְד' יִאֲסָפֵנִי.
יא	הוֹרֵנִי ד' דֶּרֶכְךָ וְנִחַנִּי בְּאַרְחַ מִישׁוֹר לְמַעַן שׁוֹדְרִי.
יב	אֵל תִּתְּנֵנִי בְּנֶפֶשׁ צָרִי כִּי קָמוּ בִי עַדִּי שֶׁקֶר וִיפַח חָמָס.
יג	לֹאֵל הָאֱמָנֹתִי לְרֹאוֹת בְּטוֹב ד' בְּאַרְץ חַיִּים.
יד	קָנָה אֵל ד' חֶזֶק וְיֶאֱמֹץ לְבָבְךָ וְקָנָה אֵל ד'.

שאלות מרכזיות לבירור והעמקה

1. מדוע תיקנו רבותינו לומר את המזמור "לדוד ד' אורי וישעי" בחודש אלול והימים הנוראים? במבט ראשון נראה שאין קשר בינו לבין ימי התשובה. הנושא המרכזי של המזמור הוא התמודדותו הרוחנית של דוד מול אויביו, ולא ברור כיצד הוא קשור להכנה לימים הנוראים? אולי

היה מתאים יותר לומר מזמור העוסק בתשובה כמו למשל המזמור שבו מתחנן דוד להתנקות מחטא בת שבע: "הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני...לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי"¹.

2. דוד המלך מתאר במזמור מצוקה קשה. האויבים, ה'מרעים' מתקרבים אליו וחפצים לאכול את בשרו – להשמידו באכזריות. כיצד דוד המלך מגיב לנוכח האיום והסכנה המוחשיים הללו? הוא שרוי בביטחון מוחלט: "ממי אירא" "ממי אפחד" "לא ירא לבי" – מניין הוא יונק את ביטחונו, את אמונתו המוצקה, מדוע הוא בטוח כל כך בניצחונו ובכישלונם הוודאי של אויביו – "המה כשלו ונפלו"? כאשר דוד המלך מגלה את נקודת המשען והאחיזה – "בזאת אני בוטח" הרי שסתם ולא פירש. מה המשמעות של "בזאת", מדוע אינו אומר: "בו [בקב"ה] אני בוטח"?

3. "אחת שאלתי מאת ד' וגו'" – דוד המלך מביע משאלה אחת ויחידה, לישיב בבית המקדש או בבית המדרש ולעסוק אך ורק בקודש, להגות בתורה יומם ולילה כל ימי חייו. כידוע, אף הכוהנים הגדולים לא היו שוהים כל ימי חייהם במקדש. מלבד זאת, דוד היה מלך וגם מצביא, הוא עסק בניהול הממלכה על כל מרחביה – בעניינים פוליטיים, צבאיים, כלכליים², ואף בשאלות פרטיות הקשורות לטהרת המשפחה³. כיצד אם כן מבקש דוד לכאורה להשתחרר מכל אלו, לעזוב הכול ולהיות צפון כל ימי חייו אך בבית ד'? האם חלילה דוד חושב שכל עיסוקיו האחרים הם 'דברים בטלים'?

(א) "לדוד" –

מה משמעותה של פתיחה זו למזמור?
אומרת הגמרא:

"לדוד מזמור – מלמד ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה.
'מזמור לדוד' – מלמד שאמר שירה ואחר כך שרתה עליו שכינה"⁴.

הרב צבי יהודה זצ"ל מבאר את הגמרא ומסביר שישנן מדרגות שונות בשירת דוד:

"היו מצבים שהתרוממות פנימית תקפה אותו ופתח בשירה
בכשרונו השירי, האלוקי, ומתוך כך שרתה עליו רוח הקודש,
והיו מצבים שקיבל 'התקפה' נבואית.

¹ תהלים נא ד-יב.

² עיין ברכות ג ע"ב: "נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו: אדוננו המלך עמד ישראל צריכין פרנסה".

³ שם ד ע"א: "ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליה כדי לטהר אשה לבעלה".

⁴ פסחים קז ע"א.

מתוך 'התקפה' של רוח הקודש שרתה עליו שכינה,

ומתוך כך התעורר בשרונו הנעלה.

השראת השכינה נפגשה עם הפואיזה [הפיוט] שלו ומתוך כך פתח בשירה"⁵.

היו פעמים שמתוך התעוררות השירה האלוקית שבקרבם זכה לרוח הקודש ופעמים מתוך רוח הקודש התעוררה בו השירה. אולם בכותרת 'לדוד':

"נפגשים במצב עילאי, שכולו שמיימי ללא התעוררות אנושית.

'לדוד', הוא ענין אלוקי, עליון, כולו נבואה ורוח הקודש"⁶.

כלומר, במזמור זה נפגשים עם שירת דוד במעלתה העליונה ביותר, המשקפת את עצמיותו של דוד המלך – 'לדוד'. לכאורה העיסוק באישיותו של דוד אמור לצמצם את מדרגת השירה משום שלאדם יש בדרך כלל נטיות ושאיפות שאינן לפי גודלו ועומקו של האידיאל האלוקי. אולם לא כן הדבר כאשר עוסקים באישיותו של דוד המלך המלא ענוה כלפי הקב"ה – "ואנכי תולעת ולא איש"⁷. דוד המלך דבק במגמת החיים האלוקית עד ש"לית ליה מגרמיה כלום"⁸ – אין לו מעצמו כלום. על כן המפגש עימו הוא מפגש עם שם ד' – עם הקדושה והאצילות המוסרית. מעצמנו היינו חושבים שאדם שאין לו מעצמו כלום לוקה בחיסרון גדול. מה יש בו? מה הוא שווה?...

אולם, חיסרון זה הוא היתרון הגדול ביותר. אדם שאין לו מעצמו כלום הרי הוא כל כולו – מכף רגל ועד ראש – כלי להשראת שכינה, וממילא כל מה שמופיע דרכו הוא רק תוכן החיים האלוקי שאין נעלה ממנו. ההיבלעות המוחלטת בחיים האלוקיים היא מדרגת המלכות בישראל. כך אומר הרב קוק:

"מי שהוא ממדת המלכות 'לית ליה מגרמיה כלום'

והיא מדה שהחסרון והיתרון מתחברים בה בנושא אחד"⁹.

לעתיד לבוא, אומר הנביא זכריה: "והיה הנכשל בהם... כדויד"¹⁰. כלומר, מדרגת חייו השלמה של דוד המלך תהיה באחרית הימים מדרגתו של כל אחד ואחד מישראל, אף הנכשל שבהם. זאת אומרת שדוד המלך באישיותו מביע את תוכן החיים הטמון באומה הישראלית כולה¹¹.

⁵ שיחות הרב צבי יהודה, מועדים ח"ב עמ' 355.

⁶ שם.

⁷ תהלים כב ז. ועיין חולין פט ע"א. שיחות הרב צבי יהודה בראשית 152, 194, במדבר עמ' 333 ועוד.

⁸ אורות הקודש ג' עמ' קיז.

⁹ שם.

¹⁰ יב ח.

¹¹ עולת ראייה ח"א עמ' קצז: "ובשירי דוד עבדך נהלך ד' אלהינו – אם אנחנו מגלים כפי כחנו את האור הכללי, האצור בגניזת נשמתנו, מהגדולה האלהית, הננו עושים מפעל אצילי זה, לא על פי המקור של הרגשתו העצמית של כל יחיד ויחיד, אלא אותו המקור של ההרגשה הנפשית האלהית בטהרתה, שהיא גנוזה באוצר הקדש שהניח לנו דוד מלך

"ומדה זו היא מדרגת כנסת ישראל בעצם,
 שהיא הטבעיות העצמית של האומה הישראלית,
 שהם ממעטים עצמם תמיד והם מרגישים בקטנותם,
 מרגישים איך שכל המילוי שבהם אינו עצמי
 [אלא מתנת שמיים, חיים אלוקיים שמופיעים דרכם]
 שאינם אלא כלי לקבל אור ושפע מברכת ד' העליונה.
 וגם המגמה [של חייהם] היא תמיד מגמה השפעתית –
 לתן טרף לביתה וחק לנערותיה [להשפיע, לתת ולהיטיב]"¹².

פתיחת המזמור "לדוד" מסמנת את תוכנו של המזמור – מפגש עם עצמיותו של דוד, עם שאיפות
 הקודש המלכותיות של עם ישראל.
 ימי אלול הם ימים של הכנה והכשרה לקראת הימים הנוראים. אלו הם ימים של תשובה, של
 שיבה לעצמיותנו שנשכחה מאיתנו בהבלי הזמן במהלך השנה.
 כשאומרים את המזמור "לדוד ד' אורי וישעי" נפגשים עם תוכן חיינו הלאומי בטהרתו. על כן
 קבעו רבותינו את אמירת המזמור מידי יום, כחלק מן ההכנות לחודש תשרי. מכוח אמירתו נוצר
 אצלנו מגע פנימי-עצמי עם מדרגת דוד המלך, שהיא מדרגתה בכוח של האומה הישראלית
 בכללותה.

"עכשיו באלול יש לנו להתקשר ולהתדבק בענין האלוהי
 של שפע רוח הקודש שבמלכות ישראל במדרגתו השמימית, העליונה ביותר
 ומתוך המקוריות של השראת השכינה הממלכתית,
 נמשיך גם דקדוק במעשים הפרטיים"¹³.

ראשיתה של החזרה בתשובה היא ההתדבקות במדרגת חיינו הכללית בתור אומה, שיבה לצורת
 החיים הישראלית הלאומית כפי שהיא מופיעה בטהרתה בדוד המלך. בכוחו של המפגש עם
 תמצית אישיותו של דוד המלך להשפיע על כל אחד מישראל לשייכו אל המגמות האידאולוגיות של
 חייו, השפעה שתאיר גם את חיי המעשה לכל פרטיהם.

"ד' אורי" –

ישראל, בעל הנפש הכללית של האומה כולה בכל שלמותה וכללותה. על כן אנו באים לומר, שזה הקולל, שד' אלהי
 ישראל הוא מהולל בפי עמו, אנו מוציאים אל הפעל את רשומי על ידי כחו של נעים זמירות ישראל".

¹² אורות הקודש שם.

¹³ שיחות הרב צבי יהודה מועדים ח"ב עמ' 355.

ד' הוא האור שלי! בלעדיו החיים חשוכים ונטולי משמעות. התורה והמצוות וכל האידיאל של הופעת כבוד ד' בעולם הם לבדם מאירים את חיי, את כל אישיותי, את כל דעותי ומעשיי. הם מקור שמחת החיים והמוטיבציה לחיות ולפעול.

”ישעיי” –

ד' הוא הישע שלי! לא נאמר 'מושיעי' אלא דווקא "ישעיי". דוד המלך אינו מתאר את הקב"ה מושיעו מצרה, אלא אומר שהוא בעצמו הישע. כלומר, הדבקות בד', באמת האלוקית היא הישועה בעצמה. אם "ד' אורי" הוא גם "ישעיי"! כאשר הייעוד האלוקי לבדו ממלא את כל חיי האדם הם מתנקים ומטהרים מכל הקטנוניות והאנוכיות. זו גופא הישועה – "ואתם הדבקים בד' אלהיכם חיים כלכם היום"¹⁴ – חיים שבהם חפץ "מלך חפץ בחיים".

”ד' מעוז חיי” –

ד' הוא עוז החיים שלי וכל חיוניותם¹⁵. האידיאל האלוקי אינו רק המקור למשמעות הרוחנית של החיים, אלא אף מקור זרימת החיים הטבעית ביותר. עצם העובדה שהאדם מישראל חי, נושם, מדבר, הולך, אוכל ופועל, אף היא נובעת מן המקור האלוקי האידיאלי. כל עצמותי, מנשמתי ופסגת שכלי ורום מחשבתי ועד גופי ובשרי – כל רמ"ח איברי ושס"ה גידיי, אומר דוד המלך, יונקים את ערכם וחיותם מן המקור האלוקי. אין פירור באישיותי, שאינו יונק את כוחו מן הקודש¹⁶. דוד המלך מביע את ההכרה שהקדושה בעם ישראל אינה קומה נוספת על גבי החיים עצמם, אלא היא עצמות החיים ממש. לכן בתורה נאמר "קדשים תהיו"¹⁷ ולא 'היו קדושים'. "קדושים! תהיו" כפי שהנכם. אילו היה נאמר "היו קדושים" היה משמע שעלינו להיות מה שאיננו עדיין. אולם "קדושים תהיו" מלמד שאנו קדושים בעצם הווייתנו וטבענו, מכף רגל ועד ראש, ועל כן גם נדרשים להתנהג כך – לחשוף בעצמנו את מהות החיים הקדושה על ידי קיום תורה ומצוות.

”ממי אירא” “ממי אפחד” –

אינה דומה יראה לפחד. יראה נובעת ממפגש עם דבר רם ונישא, בעל ערך ועוצמה, כמו לדוגמה יראת עם ישראל מד' – "וירא ישראל את ה' הגדלה אשר עשה ד' במצרים וייראו העם את ד'"¹⁸. פחד לעומת זאת, הוא רגש בסיסי נמוך השייך למישור הקיומי; למשל, פחד מחושך, מבעלי חיים, מאויבים וכד'¹⁹.

¹⁴ דברים ד ד.

¹⁵ אוהב ישראל לר' אברהם יהושע העשיל, פרשת אחרי מות: "מעוז חיי ממי אפחד – נותן לי עוז ותעצומות וחיות עליון".

¹⁶ רמב"ם שמונה פרקים פ"א: "דע שנפש האדם אחת... כח המזון שזון בו האדם, אינו ככח המזון שזון בו הסוס והחמור – כי האדם נזון בחלק הזן מן הנפש האנושית והחמור נזון בחלק הזן מן הנפש החמורית" – כוח האכילה אצל האדם מישראל נובע מן הנשמה האלוקית שבו ולכן גם לאכילתו יכולה להיות משמעות אידאלית.

¹⁷ ויקרא יט ב.

¹⁸ שמות יד לא.

¹⁹ עיין רש"י דברים יא כה ד"ה 'פחדכם ומוראכם'. מדבריו עולה שפחד הוא רגש אינסטינקטיבי-קיומי לעומת יראה שהיא בעיקרה שכלית-הכרתית.

"ד' אורי וישעי ממי אירא ד' מעוז חיי ממי אפחד" – כאשר דוד המלך מביע את ביטחונו, הוא אינו ירא מן הדברים הגדולים והרמים כיוון ש"ד' אורי וישעי ממי אירא". ד' הוא אור חיי, אני מחובר למקור כל היש, למי שאין גדול גיבור טהור ונערץ ממנו. על כן כל מפגש עם גודל ועוצמה אנושית כלשהי, גדולה ככל שתהיה, הוא כאין וכאפס לעומת רוממות החיים האלוהיים, הכוללת את כל העוצמות האחרות.

דוד המלך גם אינו פוחד על קיומו מכיוון ש"ד' מעוז חיי ממי אפחד". הקב"ה מחיה גם את הרבדים הקיומיים והבסיסיים ביותר של החיים. כשאני דבק בד', אחוז במגמת הנצח, ומלא מסירות נפש לגילוייה, אומר דוד, איני פוחד גם על קיומי, כיוון שגם הוא מלא בתוכן של גילוי שם ד' בעולם.

(ב) "בקרוב עלי מרעים לאכל את בשרי" –

דוד המלך מתאר את התקרבותם של ה"מרעים" אשר כל חפצם הוא להרע לו – "לאכל את בשרי", והוא יחיד מול רבים: "מרעים" לעומת "עלי".

"צרי ואיבי ליי" –

מה ההבדל בין צר ובין אויב?

צרים הם האויבים שקמים להצר לדוד בפועל, ואילו האויבים הם הנוטרים לו איבה בליבם אולם עדיין לא הגיעו למלחמה גלויה איתו²⁰. כאשר דוד המלך רואה את הצרים הקרבים אליו, הוא חורץ גם את דינם של אויביו – הרוצים לקום עליו אך טרם הוציאו לפועל את מזימתם, וקובע:

"המה כשלו ונפלו" –

דוד המלך אינו אומר 'המה יכשלו ויפלו' בלשון עתיד אלא בעבר, כאילו כשלו ונפלו כבר. המערכה טרם החלה ודוד מתייחס אליהם כאילו הם נפולים, אבודים, חסרי סיכוי מראש. יתר על כן, הוא לא אומר רק "כשלו" אלא גם "נפלו". לא רק שלא יצליחו, אלא מפלה מוחצת תהיה להם, תבוסה שאין אחריה תקומה. מובן שאין כוונת דוד שבהכרח תהיה נפילתם מיידית אלא שבסופו של יום כישלונם ומפלתם מובטחים.

(ג) "אם תחנה עלי מחנה" –

"אם תחנה עלי מחנה... אם תקום עלי מלחמה" – דוד המלך לא מתייחס רק להתקרבות האויבים אליו אלא גם לאפשרות שיחננו סביבו מחנה לצור עליו כדי להתישו. הוא יודע שהוא אינו עומד מולם אלא מול ד' 'אם ד' יחנה עליו מחנה'. דוד המלך מתייחס לצרים עליו בתור שליחי ד' שנשלחו כדי לנסותו – לגדלו ולרוממו. ותגובתו היא:

²⁰ מלבי"ם תהלים פט כג.

“לא יירא לבי” –

ליבו של דוד אינו מייחס לאויבים שום יתרון ורוממות על פניו והם אינם מעוררים אצלו שום מורא. **בתוך הלב** פנימה אין שום צל של יראה ופחד. כאשר דוד המלך אומר “ממי אירא”, “ממי אפחד” אין זו חלילה הפגנת ביטחון חיצונית, טקטית. אי-הפחד ואי-היראה אצלו הם אמיתיים, נובעים מעומק ליבו, ממבטו האמוני החי בתוכו, מהשקפה אמיתית ומבוררת המולידה בו עמדה נפשית איתנה.

“בזאת אני בוטח” –

במה הוא בוטח? מה מקור ביטחונו המוחלט כל כך של דוד?
אומר הרד”ק:

“בזאת האמירה שאמרתי כי ד’ אורי וישעי ומעוז חיי”²¹.

האידיאל האלוקי לבדו מאיר את כל חייו של דוד ומציאות זו היא מקור ביטחונו בתבוסתם המוחצת של צריו ואויביו. מדוע?
הרב בלייכר שליט”א הסביר עניין זה באריכות רבה. בדרך כלל כאשר אדם או אומה יוצאים לקרב, הם נלחמים מתוך מניעים תועלתיים ואנוכיים ביסודם: הגנה וביטחון, הרחבת שטח המדינה, ולעיתים אף מתוך שנאה, תאוות כיבוש והפגנת כוח ושלטון.
כשדוד המלך יוצא למלחמה, הוא נלחם על “ד’ אורי וישעי”. תכלית אחת ויחידה עומדת ביסוד כל מלחמותיו: הופעת כבוד ד’ בעולם²². כך מכריז דוד במלחמתו עם גוליית: “אתה בא אלי בחרב ובחנית ובכידון ואנכי בא אליך **בשם ד’** צבאות אלהי מערכות ישראל”²³. מלחמות דוד נובעות ממקור אידיאלי, אלוקי, אצילי וטהור, ולכן הוא בטוח בניצחונו²⁴. כך גם אביגיל אומרת לדוד: “כי **מלחמות ד’** אדני נלחם ורעה לא תמצא בד’ מימך”²⁵. במלחמות דוד אין שום שמץ של רעה, של אנוכיות²⁶. שלמות חייו משביתה מעיקרה כל אויב ומתנקם, כל משחית ומחבל. מניעים פרטיים ואינטרסנטיים הם שקריים ביסודם, נבובים ומלאי רשע וממילא אין להם קיום. על כן מלחמה מתוך שאיפות ‘חידלוניות’ סופה כישלון, והטהרה המוסרית שביסוד מלחמותיו של דוד מנצחת את הרוע העולמי ומביאה את העולם אל טהרתו. כאשר דוד המלך יוצא למלחמה בראש צבאות ישראל הוא חדור בהכרה שאין זו מלחמה בין שווים, ועל כן מפלתם של הקמים עליו ברורה עוד טרם החל הקרב הממשי.

²¹ לפסוק ג.

²² רמב”ם מלכים ומלחמותיהם ז טו: “וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה”. באופן זה מבאר הרב זצ”ל את דברי חז”ל “כל היוצא למלחמת בית דוד כותב גט כריתות לאשתו” (שבת נו ע”א), לא רק כפיתרון לענינות אלא כהתרוממות מעל הפרטיות המשפחתית והתבטלות אל האידיאל הלאומי הכללי (עין איה שבת ב’ עמ’ 56). ועיין לאמונת עתנו ד’ עמ’ כב-כד.

²³ שמואל א יז מה.

²⁴ אגדת בראשית יב א: “אורי וישעי ממי אירא וגו’ – איני מתירא מכל בריה. למה? ששמו של הקב”ה שהוא עושה מלחמות”.

²⁵ שמואל א כה כח. וכן תהלים כ ח: “אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו **בשם ד’** נזכיר”.

²⁶ מסילת ישרים פרק י: “מדת הנקיות היא היות האדם נקי לגמרי מכל מדה רעה ומכל חטא... ואמרו זכרונם לברכה שדוד היה נזהר ומנקה עצמו נקיון גמור מכל אלה, ועל כן היה הולך למלחמה בבטחון חזק”.

חז"ל אומרים שהקב"ה בטרם יפיל אומה, הוא מפיל תחילה את שרה²⁷. השר של האומה הוא האידאיה העומדת ביסודה²⁸. כאשר האידאיה שקרית ומתנגדת להופעת אור ד' בעולם היא נופלת, מתבררת באפסותה ועימה האומה המחזיקה בה.

למילה "בזאת" יש הסבר נוסף המובא בפירוש ה'שפת אמת':

**"והכלל כאשר יש מלחמה על איש ישראל היא לטובתו.
כמו שכתוב 'אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח'"²⁹.**

על פי דברים אלו מובנה של המילה "בזאת" הוא: במלחמה עצמה. בעצם העובדה שהקב"ה מביא עלי מלחמה "בזאת אני בוטח" – במגמתה החיובית של המלחמה, שבאה לחשוף את הטוב שבאומה ולגלות את הכוחות האידאליים החבויים בה. הסתכלותו של דוד היא הסתכלות אמונית בהירה, הצופה את עילויה המתמיד של המציאות – "בשרו מיום ליום ישועתו".

(ד) "אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש שבתי בבית ד' כל ימי חיי" –

בבקשת דוד "שבתי בבית ד' כל ימי חיי", אין כוונה חלילה להתנתק מן החיים ולעזוב את כל המפעלים המעשיים והנהגת המלכות. על כך ילמד גם הסיפא של הפסוק – "ולבקר בהיכלו". אילו דוד היה מתכוון לשבת בבית ד' כל ימי חיי כפשוטו, לשם מה עליו לבקש "ולבקר בהיכלו"? הרי ממילא הוא ימצא שם כל הזמן...

"שבתי בבית ד' כל ימי חיי" פירושו, שכל ימי חיי וכל מה שאני עושה בהם יהיה הבעה שלמה של השכינה השורה בבית ד' – שהמציאות על כל כוחותיה תהיה מוארת מן המקור האלוקי, שהאידאל האלוקי בכל יופיו ואצילותו, ברום קדושתו ומוסריותו יקיף את החיים כולם על כל פרטיהם והוא יופיע בכל מחשבותיו של דוד, נטיותיו ומעשיו, גם בשעה שהוא פועל את פעולותיו המדיניות, הצבאיות והכלכליות.

בדרך כלל כשאדם עוסק בענייני העולם הזה אין הוא יכול להיות אחוז כל העת ברף הרוחני העליון. כשחותכים סלט ומנקים את השולחן לא בדיוק חושבים על הקודש ועל המגמה האידאלית שבזה. והאדם נפגש עם הקודש ועם הרעיונות המוסריים והאידאליים הגדולים בזמן שהוא לומד תורה ומתפלל. אולם ישנם אנשים מיוחדים מאוד שזכו למדרגת דבקות גמורה בד', כמו האבות ומשה רבנו, שכל חייהם וכל מעשיהם היו במדרגת לימוד תורה ותפילה. גם כשעסקו

²⁷ מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מס' דשירה פרשה ב: "אין הקב"ה עתיד להפרע מן המלכויות לעתיד לבא עד שיפרע משריהן תחלה שנאמר: 'והיה ביום ההוא יפקוד ד' על צבא המרום במרום ועל מלכי האדמה באדמה' (ישעיהו כד כא)".

²⁸ עיין שיחות הרב צבי יהודה דברים עמ' 461. מתוך התורה הגואלת, שיעורים בספר אורות, 'למהלך האידאות' בהקדמה.

²⁹ שפת אמת על המועדים סוכות תרמ"ט.

בפעולות של חול, במקנה וקניין, לא פסקה דבקותם בד' ³⁰. "בית ד'" הלך עימם לכל מקום – "שויתי ד' לנגדי תמיד". על הופעתה של קומת חיים זו דוד המלך מתפלל. בתפילתו הוא מברר את ייעודו ותפקידו האמיתי של בית המקדש – "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" ולא "בתוכו". השראת השכינה אין עניינה להצטמצם בד' האמות של "בית ד'" אלא להתפשט באומה בכללה בכל אישיה, מרכיביה וענפי חייה. עניינו של בית המקדש הוא להפוך את המציאות כולה ל"בית ד'" – שכל הרחובות והשווקים ימלאו דעה את ד', וכל העמים והמדינות יקראו בשם ד' – "כל העמים תקעו כף הריעו לאלהים בקול רנה" ³¹.

"אחת שאלתי... אותה אבקש" – בשתי לשונות דוד המלך משתמש: שאלה ובקשה. מה בין שאלה ובקשה?
המלבי"ם מבאר:

"הבקשה היא בלב ולכן בא ברוב על דברים הגיונים [רעיוניים]:
מבקשי ד' ³², בקשו צדק ³³, והשאלה היא בפה" ³⁴.

הבקשה היא השאיפה ואילו השאלה היא התפילה היוצאת מן הפה. כשדוד שואל בפיו הוא מביע באופן מדויק את אשר עם ליבו. יש בו התאמה מוחלטת בין הפנים לחוץ, בין שאיפות הקודש העמוקות שבקרבו ובין המעשים. כמו כן דוד אומר: "שאלתי" – בעבר, "אבקש" – בעתיד. המשאלה ששאלתי בעבר, אותה אמשך לבקש גם בעתיד. שאיפתו קבועה, מבוררת ומעצבת את כל חייו מראשיתם ועד סופם. היא מגבשת אותם למסכת אחדותית ושלמה, אשר כל פרט בה הוא ביטוי של אמת אחת.

נשאלת השאלה: אם יש לדוד בקשה אחת בלבד, מדוע מופיעות בכתוב שלוש בקשות: "שבתי בבית ד'", "לחזות בנועם ד'", "לבקר בהיכלו"?
אומר המדרש:

"אחת שאלתי – אמר לו הקב"ה [לדוד]:
דוד! בתחלה אתה אומר 'אחת שאלתי' ואחר כך אתה שואל כמה שאלות?
אמר לו [דוד]: רבש"ע! ממך למדתי. לא יהא העבד שוה לרבו?
בתחלה אמרת: 'זעתה ישראל מה ד' אלהיך שואל מעמך
כי אם ליראה את ד' אלהיך' ³⁵,

³⁰ עיין רמב"ם מורה נבוכים ח"ג פרק נא.

³¹ תהלים מז ב.

³² שם קה ג.

³³ צפניה ב ג.

³⁴ יאיר אור אות ב"ת כד.

³⁵ דברים י יב-יג.

ואחר כך פתחת להם מצוות הרבה... הוי דיו לעבד שיהא כרבו³⁶.

מה למד דוד מהקב"ה?

שריבוי המצוות והחוקים הוא פועל יוצא של מגמה אחת: "ליראה את ד' אלהיך". כדי לבנות במציאות קומה של יראת שמיים, דהיינו תודעה עמוקה בקיומה של אמת אלוהית מוחלטת שהכול ראויים להתמסר להופעתה ויכולת לחיות על פיה, נדרשת מערכת מורכבת ומסועפת מאוד של מצוות. כך גם דוד מבין שכדי להגשים את המשאלה האחת של "שבתי בבית ד' כל ימי חיי" הוא זקוק "לחזות בנועם ד'" וגם "לבקר בהיכלו".

"לחזות בנועם ד'" –

מה משמעות הבקשה? האם דוד המלך מבקש לזכות בחוויות רוחניות נעימות – לחוש את מתיקות התורה ועומקיה הפנימיים ולהתענג על ד'?

מסתבר שיש כאן הרבה מעבר לכך. 'לחזות' אין פירושו לראות בעיני הבשר או לחוות ולהרגיש, אלא מלשון חזון וחזיון, שפירושו יכולת צפייה למרחוק, הבטה בעין חודרת אל מעמקי המציאות, אל מה שאינו נראה כלפי חוץ. דוד המלך הנתון במצבים מסובכים ובמלחמות מבית ומחוץ מתפלל לד' שיהיה מסוגל לחזות תמיד במהלך הפנימי, האידיאלי, השלם והטוב המתרקם דרך כל המצבים הללו.

לשם מה דוד חפץ בכך?

ההתבוננות המעמיקה על המציאות פועלת לגלות בה את טובה ונועמה, את שם ד' שבה. המבט האמוני הולך וחושף את התוכן הפנימי הנשמתי והטהור וממילא כל הרוע, הגסות והפראיות הולכים ונעלמים. "לחזות בנועם ד'" מועיל אפוא להפוך את המציאות כולה להיות במדרגת "בית ד'".

"ולבקר בהיכלו" –

ההיכל הוא האולם שבו מצויים השולחן והמנורה כשתי שלוחות המסתעפות מקודש הקודשים³⁷. "התורה המונחת בקודש הקודשים מעלה את אורנו ומסדרת את שולחנו"³⁸, היא מזינה הן את חיי התרבות והחוכמה המיוצגים במנורה, והן את חיי הכלכלה המיוצגים בשולחן. **בהיכל** נפגשים עם **הסתעפותם והתפרטותם של החיים** מתוך הלב, מתוך הקודש פנימה. ללמדנו שבעם ישראל הצד הרוחני ואף הצד הגשמי מסוגלים לבטא את קדושת קודש הקודשים. מהי אם כן משמעות הבקשה "ולבקר בהיכלו"?

³⁶ ילקוט שמעוני תהלים רמז תשו.

³⁷ שיחות הרב צבי יהודה שמואל ע"מ 270-271: "העיקר של בית המקדש הוא הארון – 'ארון העדות'... מתוך הפנים פנימיות הזאת נמשכים שפע אור וקדושת חיים לכל המדינה כולה, לכל העם כולו ולכל העולם כולו. מן הארון נמשך שפע אל השולחן והמנורה שהם שני צדדים של החיים כולם: הגשמיות והרוחניות, כדברי הכוזרי. המנורה עניינה אור – אור התורה, אור השכל, אור הדעת, תרבות וחכמה. השולחן עניינו לחם וכלכלה. שני הצינורות האלה... נמשכים מיונת אל הארץ את העדות אשר אתן לד'".

³⁸ רש"י הירש שם.

הפועל 'לבקר' נגזר מבוקר וכן מביקורת, דהיינו הבחנה³⁹. כך מובא ברש"י:

"ולבקר בהיכלו – ליראות שם בכל בוקר ובוקר. כך פירשו דונש.
ומנחם חפרו עם ז'לא יבקר בין טוב לרע"^{40,41}.

על פי הפירוש השני ברש"י מתקבלת הבנה חדשה בנוגע לביטוי 'לבקר בהיכל'. דוד המלך מתפלל שיזכה לבחון ולזהות את ערכו של כל פרט בהיכל כפועל יוצא של קודש הקודשים. הוא שואף להתבונן על המציאות כבבואה של מגמת הקודש העליונה – נועם החיים המקורי והעליון. ובלשון הרב הירש:

"לשוות את ד' תמיד לנגד עיניו ולדעת ידוע היטב את תפארת המבנה
של הערכים הארציים המכוונים על ידי ד'
ולעקוב תמיד אחר התפתחות החיים ממקור החיים,
ממעין החכמה שיסודו במקדש ד'"⁴².

כדי להוביל את החיים שיהיו במדרגת "שבתי בבית ד'" צריך:
א. "לחזות בנועם ד'" – להתרומם למבט אמוני כולל הצופה את מגמת החיים האידיאלית המתקמת באמצעות כל האירועים ובוקעת דרכם.
ב. "לבקר בהיכלו" – להיות מסוגל לבחון כל פרט בחיים כיצד הוא מאיר את התוכן הגלום בקודש הקודשים.

(ה) "כי יצפנני בסֶכָה ביום רעה יסתַרני בסתר אהלו בצור ירוממני" –

סוכתו של הקב"ה היא בית המקדש כנאמר: "ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון"⁴³. בעיצומו של יום הרעה' שבו נתון דוד המלך, כאשר צריו ואויביו קרבים אליו לעשות בו כלה, הוא מלא בתחושת ביטחון כמי שמוצפן בבית המקדש, בחיקו של הקב"ה וממילא אף אחד לא יוכל לו. תיאור ההגנה האלוקית על דוד מובא בשלושה שלבים ההולכים מן הכבד אל הקל:

³⁹ שתי המשמעויות של הפועל 'לבקר' נפגשות שכן בחשכת הלילה לא ניתן להבחין בין דבר לדבר אולם עם הופעת האור בבוקר נולדת יכולת ההבחנה.

⁴⁰ ויקרא כז לג. פסוק זה עוסק במצוות מעשר בהמה; יש להבعبיר את הבהמות במסלול צר ולהפריש כל בהמה עשירית מבלי להבחין אם טובה היא או רעה.

⁴¹ רש"י לפסוק ד.

⁴² רש"י הירש שם.

⁴³ תהלים עו ג.

א. "יצפנני" – הצפנה פירושה הטמנה, החבאת דבר במעמקים, שהיא ההגנה הטובה והבטוחה ביותר.

ב. "יסתרני" – הסתרה נעשית בכיסוי קל שנועד להעלים דבר מעיני רואה, והיא נחשבת הגנה פחות טובה מהצפנה.

ג. "בצור ירוממני" – רש"י מפרש: "העמיד על סלע רגלי"⁴⁴. אומנם דוד מתאר שהקב"ה מגביה אותו מעל סלע אבל הוא חשוף וגלוי לעיני כל, וזו לכאורה איננה הגנה כלל. מה מבטאת ההדרגתיות?

דוד המלך ש'שתול בבית ד' בכל אשר הוא עושה, מרגיש בלוע תמיד ב'צילא דמהימנותא', כך שאין זה משנה אם הוא באמת מוצפן בפועל או רק מוסתר בכיסוי קל ואף לא אם הוא גלוי לעיני כל. הדבקות המוחלטת בד', במגמת החיים האלוקית מנשאת אותו אל על. הוא שרוי במעמד רוחני נישא ומנושא מעל כל הקטנות והרשעות המקיפות אותו וממילא הוא מוצפן ו"לא יוכל לגעת אליו כל אויב"⁴⁵. גם כשהוא נמצא על צור חשוף וגלוי "בצור ירוממני" – מרומם הוא מעל כל הרעות.

(ו) "ועתה" –

דווקא עכשיו ביום הרעה, אומר דוד, יקרה דבר נפלא:

"ירום ראשי על איבי סביבותי" –

אין הכוונה שדוד המלך רק יצליח להביס את אויביו ולכלותם, כי אז היה אומר רק 'ארום על אויבי סביבותי'. לכן נראה כי במילים "ירום ראשי" מקופלת כוונה עמוקה: הראש הוא הצד העליון שבאדם, מקום משכנה של הנשמה, הדעת והמחשבה⁴⁶ והוא ירום. כלומר, הופעת הנשמה תתרומם, דעת אלוקים תלך ותתרבה דווקא "עתה", מתוך מצב הלחץ שדוד נתון בו. על כן:

"ואזבחה באהלו זבחי תרועה" –

הגם שמדובר ביום רעה דוד המלך מסוגל לזבוח זבחים. אומר רש"י:

"זבחי תרועה – זבחים שאומרים עליהם שיר"⁴⁷.

ביום רעה ליבו של דוד מלא שמחה פנימית, משום שהוא כל כך מחובר למהלך החיובי הצומח מן המלחמה. הוא צופה את קידוש השם שיופיע מתוכה, ולכן:

⁴⁴ רש"י לפסוק ה.

⁴⁵ ראב"ע לפסוק ה.

⁴⁶ מהר"ל, חידושי אגדה ראש השנה עמ' צו.

⁴⁷ רש"י לפסוק ו.

”אשירה ואזמרה לד” –

הוא שר על הופעת שם ד', על לידתה של קומת חיים מוסרית חדשה במציאות.

(ז) ”שמע ד' קולי אקרא” –

מדוע דוד לא אומר למשל 'שמע ד' את קריאתי' או 'את תחינתי'? המילה "קולי" מחדדת את ההבנה שקריאת דוד המלך איננה רק קריאת 'הצילו!' מן הצרה⁴⁸. מובא בפירוש החיד"א בשם האר"י הקדוש:

”וזה שאמר שמע ד'... קולי פנימיית, כוונתי, כי אתה בוחן לב וידעת כוונתי”⁴⁹.

כפי שהתבאר במקום אחר⁵⁰, 'קולי' במקרא מבטא את הצד הפנימי הנשמתי שבאדם. על כן 'שמע ד' קולי אקרא' מובנו שד' ישמע אל הכוונה העמוקה של דוד במלחמתו, אל ליבו המייחל לקידוש השם שיצמח מתוך המלחמה, כי זה הדבר שמכריע אותה.

”יוחנני וענני” –

'לחון' – מלשון מתנת חיים. דוד המלך "אינו מחזיק טובה לעצמו"⁵¹. העובדה שהוא נלחם את מלחמות ד' מתוך טהרה גדולה, אינה גורמת לו כלל וכלל להרגיש שיש לו נקודות זכות. הוא מרגיש שהתנהגותו היא חובה בסיסית המוטלת עליו, שהרי הוא חייל בצבא ד'. וכמו שחייל בצבא כפוף לחלוטין למגמת הרמטכ"ל ואין הווה אמינא אחרת, כך גם הוא. על כן, עם כל צדקותו וזכויותיו הרבות הוא מבקש מדי שיענהו בגדר 'תורת חסד' ולפנים משורת הדין.

(ח) ”לך אמר לבי” –

הדברים שליבי אומר לי הם "לך" – לכבודך, בשבילך, למען הופעת שמך בעולם.

”בקשו פני את פניך ד' אבקש” –

”לך אמר לבי בקשו פני” – לכאורה היה צריך לומר 'לך אמר לבי בקש את פני ד'".

א. לא "בקשו" בלשון רבים.

ב. לא את "פני" – פני דוד, אלא את 'פני ד'".

יש שתי אפשרויות לבאר את הפסוק:

⁴⁸ עיין רש"י הירש לפסוק ז'.

⁴⁹ מובא בתהלים יוסף תהלות על הפסוק.

⁵⁰ נ' גאל-דור, בית אלהי יעקב א' עמ' 96.

⁵¹ אבות ו' ו'.

אפשרות ראשונה:

"בקשו פני" היא אמירתו של הקב"ה לעם ישראל. רצון ד' הוא שהאומה תבקש את פניו. מה פירוש לבקש את פני ד'? וכי יש פנים לקב"ה, והלוא אין לו גוף ואין לו דמות הגוף?! פנים מלשון פנים⁵². בנוגע לאדם, הפנים משקפות את הצד הפנימי שבו – "חכמת אדם תאיר פניו"⁵³. אולם בנוגע לקב"ה לבקש את פני ד' פירושו: לדרוש את התוכן הפנימי של התורה ואת המשמעות העמוקה של החיים⁵⁴ – "דרשו ד' ועוזו בקשו פניו תמיד"⁵⁵. על האדם מישראל ללמוד תורה ולקיים את מצוותיה לא כ"מצות אנשים מלמדה"⁵⁶, אלא מתוך חתירה מתמדת להיפגש עם התכנים האלווקיים הטמונים בה, מתוך ערגה למפגש עם האמת האלוקית ברום עומקה ותפארתה. ליבו של דוד קורא לו בלשון הקריאה האלוקית לכל ישראל: "בקשו פני" וכך מתבררת הזדהותו המוחלטת של דוד עם הרצון האלוקי – הוא והקב"ה חד הוא. ליבו אומר לו בדיוק את מה שאומר הקב"ה לישראל. יתר על כן, דוד המלך אינו שומע את קריאת ד' אליו בתור אדם יחיד, צדיק פרטי, אלא בתור קריאה לאומה כולה. הוא אינו מייחס לעצמו שום ערך עצמי מפני שהוא רואה את עצמו אך ורק כבא כוחה של האומה בכללה. ליבו קורא לו לבקש את פני ד' על פי המחשבה האלוקית האומרת שחיי הקודש יופיעו בעולם רק באמצעות אומה שלמה שכל יחידיה הם חטיבת חיים אחת הקוראת בשם ד'. לפיכך בקשת דוד את פני ד' נובעת מתוך המגמה לגלות ולהוציא לפועל את קומת חייהם הטהורה של כל ישראל. בקשת פני ד' במדרגה הזו היא "לך אמר לבי" – לכבוד ד'; אמירת לב המרבה את כבודו בעולם. אומר הרב חרל"פ:

"ודוד המלך הקשיב בתוך לבו התעוררות מקולו של הקב"ה
כביכול שמבקש מאתו 'בקשו פני' ולעומת קול קריאת ד' זו,
עונה ואומר כן, כן, 'את פניך ד' אבקש'"⁵⁷.

דוד המלך נענה לקריאה האלוקית הבוקעת מתוכו.
הרב חרל"פ מוסיף ואומר:

"וקריאה זו [בקשו פני] היא בחודש אלול חודש הרחמים,
אשר בחודש זה בת קול יוצאת ממרומים לתוך לבם של כל אחד ואחד מישראל
'בקשו פני' הכונו ליום הגדול יום ראש השנה אשר בו תוכלו ליזכות לראות פני".

⁵² שפת אמת במדבר שבועות תרל"ט: "כי פנים הוא הפנימיות".

⁵³ קהלת ח א.

⁵⁴ עיין מי מרום, יד עמ' קטו.

⁵⁵ תהלים קה ד.

⁵⁶ ישעיהו כט יג.

⁵⁷ מי מרום שם עמ' קיא.

בראש השנה, מתוקף קדושת היום ניתנת לישראל הזדמנות להיפגש ישירות עם עומק חייהם, עם תוכנם האידיאלי, עם שייכותם העצמית לאידיאלים האלווקיים הנעלים של הופעת מלכות ד' על כל הארץ⁵⁸.

אפשרות שנייה:

"בקשו פני" היא אמירת דוד המלך לעם ישראל. כך בפירוש רש"י:

"לך אמר לבי – בשבילך, בשליחותך אומר לבי
בקשו כולכם ישראל את פני ואני שומע לו"⁵⁹.

ליבו של דוד אומר לו לדרוש מהעם כולו לבקש את פניו שלו. ההבנה הפשוטה היא שדוד מבקש מן העם לקבל את שררתו, כמבואר בדברי רבנו המאירי:

"לך אמר לבי בקשו פני – ...

כשאני מבקש כבוד ושררה מאת העם עד שאני אומר להם
שיבקשו פני ויבקרונני תמיד, אין זה כוונה ממני לשררת עצמי ובקשת כבוד,
אבל לבי, רצה לומר תכלית כוונתי ומחשבתי כדי שתהא אימתי עליהם
עד שאביאם לבקש את פניך ולקיים דברי תורתך.
ומלת 'לך'... בעבורך... כשאמרתי להם שיבקשו פני,
בעבור כבודך היתה כוונתי ונמצא שבאמרי להם שיבקשו פני אני מבקש פניך"⁶⁰.

כאשר דוד המלך נדחף ממעמקי ליבו לומר לעמו "בקשו פני" אין בכך שום גאווה ובקשת כבוד פרטית. ליבו של דוד לא היה אומר לו זאת אילולא כל הוויתו בעצמו הייתה "את פניך ד' אבקש".
על שלמה המלך נאמר: "וכל מלכי ארץ מבקשים את פני שלמה לשמע את חכמתו אשר נתן האלהים בלבבו"⁶¹. בקשת פני המלך היא החתירה להיפגש עם חכמת ד' אשר נתן האלוקים בליבו. לפיכך, בקשת פני המלך כמוה כבקשת פני ד' – "ובקשו את ד' אלהיהם ואת דוד מלכם"⁶². מלכות ישראל במקוריותה היא השתקפות מלכות שמיא על ארעא.

(ט) "אל תסתור פניך ממני" –

⁵⁸ עיין מאורות הראי"ה, ירח האיתנים, דרשות לר"ה עמ' קטו שם הוא מסביר מהי הארת היום המיוחדת של ראש השנה וכותב: "בראש השנה השם יתברך משפיע שפע שכל להכיר כבודו וגדלו [של הקב"ה]".

⁵⁹ רש"י לפסוק ח.

⁶⁰ פירושי רבנו המאירי תהלים-משלי עמ' 61 הוצאת מקיצי נרדמים י-ם תשל"א.

⁶¹ דברי הימים ב ט כג.

⁶² הושע ג ה.

אם דוד מבקש את פני ד' בכל ליבו מדוע הוא חושש שד' יסתיר פניו ממנו?
אומר בעל 'דעת סופרים' על הפסוק:

**"ככל שהאדם גדול יותר רב החשש שד' יסתיר פניו ממנו...
על אשר איננו גדול ככל הנדרש".**

ככל שאדם גדול יותר כך התביעה האלוקית ממנו גדולה יותר ועל כן דוד המלך מתפלל שהקב"ה ירוממו לחיות על פי הגודל המקורי של כוחותיו וכישרונותיו כך שיהיה ראוי למפגש עם פנימיותה של התורה ומרחביה האין-סופיים. מאוויו הגדולים ביותר של דוד הם להתחבר אל האמת האלוקית בכל רוממותה, ולהתוודע אל האידאליים האלוקיים העליונים והנשגבים, כדי שחיו יהיו מכוונים אליהם עוד ועוד, לתפארת שמו של הקב"ה.

"אל תט באף עבדך" –

"אל תט" פירושו אל תטה את עבדך, אל תכריעו לנפול⁶³.
"אף" פירושו כעס כגון: "אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני"⁶⁴. למי אפוא מיוחס ה"אף"
בפסוק: לקב"ה או לדוד? ומדוע שיטה ד' את דוד ויביאהו ליפול?
גם כאן יש שתי אפשרויות להבין את הפסוק:

אפשרות ראשונה:

האף מתייחס לקב"ה המדקדק עם הצדיקים כחוט השערה⁶⁵. על כן דוד מבקש שאפו של הקב"ה לא יטה אותו ליפול.

"האף נגד מי שאיננו גדול כפי יכולתו רב הוא"⁶⁶.

התביעה האלוקית מאנשים גדולים כדוד המלך למצות את גדלותם היא רבה בהשוואה לכל אדם אחר.

אפשרות שנייה:

דוד המלך מתפלל שהקב"ה לא יטהו ליפול כאשר הוא עסוק 'באף' – במלחמותיו נגד אויביו.

"אל תט באף עבדך – שהוא בעת היותי בכעס

⁶³ עיין רש"י ומצודות.

⁶⁴ תהלים ו ב.

⁶⁵ יבמות קכא ע"ב.

⁶⁶ דעת סופרים שם.

נגד אויבי סביבותי... פן ארדה אותם ואהרגם

ואולי אבוא בדם נפש בלתי בת מות וחטאתי לך"⁶⁷.

הסכנה לחטוא בזמן מלחמה רבה היא, ועל כן מבקש דוד את עזרתו של הקב"ה שלא ייכשל, במיוחד בשעה של התפרצות הכוחות הרעים שבתחתית אישיותו שהם חיצוניים לו⁶⁸.

"עזרתי היית אל תטשני ואל תעזבני אלהי ישעיי" –

גם כאן דוד אינו אומר 'אתה ד' עזרתני' אלא 'עזרתני'. ולא 'אלוקי מושיעי' אלא דווקא "אלהי ישעיי". דוד המלך מדגיש שהקב"ה הוא בעצמו העזרה, ההצלה והישע. הדבקות בחיים האלוניים היא עצמה התרופה לכל הנפילות.

"אל תטשני" – הנטישה היא עזיבה זמנית. "אל תעזבני" – העזיבה היא לתמיד, ניתוק מוחלט⁶⁹. מדוע מעלה דוד על דעתו שהקב"ה יטשהו ואף יעזבהו?

דוד המלך מלא ענווה. הוא יודע שאל מול השלמות האלונית, גם האדם הענק שבענקים תמיד יהיה חסר – "ותחסרהו מעט מאלהים"⁷⁰. על כן, אף פעם אינו בטוח בצדקתו מצד עצמו, והוא מסוגל להעלות על דעתו את האפשרות שהקב"ה אף יעזבהו לגמרי. אין הוא מאמין בעצמו עד יום מותו⁷¹. מצד עצמו דוד מרגיש כמי שעלול לאבד הכול בכל רגע, לולא הקב"ה עזרו וישעו מראשית היווצרותו ויציאתו מבטן אימו ועד אחריתו. הוא בטוח אך ורק בטובו ובחסדו של הקב"ה אשר ידו פשוטה לקבל שבים ותמיד בכל מצב יש אפשרות להתקשר אליו.

לאחר שדוד המלך העיד על הקב"ה: "עזרתי היית", הוא מביא דוגמה:

(י) "כי אבי ואמי עזבוני וד' יאספני" –

הורי דוד בוודאי לא עזבוהו בעזיבה זדונית, אלא הכוונה לעזיבתם ההדרגתית את בנם בתהליך התבגרותו, כמובא בפירוש הרד"ק:

"אחר שיצאתי מגבולם אספתני אתה, כלומר, זימנת לי מחייתי וצרכי"⁷².

כאשר יוצא האדם מתחת חסות הוריו הוא מוצא את עצמו מתמודד יחידי בסערות החיים. לעיתים הוא נתקל במצבים מסובכים שמעולם לא העלה על דעתו שיעמוד במעין אלו. אז הוא חש

⁶⁷ אלשיך על הפסוק.

⁶⁸ עיין נ' גאל-דור, פחד יצחק א' עמ' 239-240.

⁶⁹ עיין דעת סופרים. יש גם פירושים הפוכים שהנטישה לתמיד והעזיבה זמנית.

⁷⁰ תהלים ח ו.

⁷¹ אבות ב ה.

⁷² רד"ק לפסוק י.

את גודל הסכנות והמהמורות שמזמנים החיים, את גודל האחריות הרובצת עליו, ועלול להרגיש עצמו בודד, עזוב, חסר תמיכה ומשענת, חסר הגנה והכוונה. אולם דוד המלך גם כשהוא מתמודד לבדו עם קשיי החיים אינו חש בודד, נטוש ואובד דרך. הוא חווה את התמיכה האלוקית, את היד האלוקית המושטת לעברו ואוספת אותו. מן הקשר שלו עם הקב"ה, מדבקותו באמת האלוקית הוא יונק את כל כוחו ויציבותו.

(יא) "הורני ד' דרךך ונחני באורח מישור" –

דוד המלך אינו מסתפק רק בשאיפות אידיאליות ואציליות. לאחר הופעת הרצון הטהור של "אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש" צריכה להופיע **הדרך**, **השיטה**, המדריכה כיצד לבנות את החיים הממשיים על פי שאיפות הקודש.

מה ההבדל בין "הורני" ובין "נחני" כמו גם ההבדל בין "דרך" ובין "אורח"?

"**הורני** ד' דרךך" – מלשון הוראה. דוד המלך מבקש מהקב"ה שיורהו, שילמדו את **דרך** ד', את **הכיוון הכללי** של התורה, את רוח התורה. הוא מבקש מאת ד' שיזכהו להבין ולהשיג בשכלו ובליבו את מגמותיה העליונות ושאיפותיה המוסריות העמוקות.

"**ונחני** באורח מישור" – מלשון הנחיה. דוד המלך מבקש שד' גם ינחהו, דהיינו **ידריכהו באופן מעשי**. "באורח מישור" – בדרך **מפורטת** וישרה: כיצד ינהג בכל מקרה ומקרה וכיצד כל הנהגותיו, מעשיו, ודיבוריו יהיו ישרים ומכוונים לאמת, ללא שום סטייה ממנה. וכל זאת למה? כדי למצוא חן בעיני ד'? ... כדי לזכות בגן עדן ובחיי העולם הבא? ...

"למען שוררי" –

למען אויבי!

דוד המלך מאמין שטהרת חייו, טובו, יושרו ונאמנותו לדבר ד', מסוגלים לפעול בתוך המציאות ולטהרה, להאיר את עיניהם של אויביו ולהשיבם בתשובה שלמה. כל שלמות חייו של דוד מכוונת אך ורק למען המטרה הנעלה והנשגבה של תיקון עולם במלכות שדי, "להפנות אליך כל רשעי ארץ" ו"יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון"⁷³.

יוצא אפוא שכאשר דוד המלך נלחם באויביו אין הוא עושה זאת מתוך נקמנות חלילה ולא מתוך מגמת הירוס וחורבן חלילה, אלא בכל ליבו הוא חפץ שאויביו יתנערו סוף סוף מרשעותם ויתפקחו מהבלם ויזנחו את עצביהם ואליליהם – את כל תפיסותיהם השקריות ואת כל מבטם המעוות על החיים⁷⁴.

(יב) "אל תתנני בנפש צרי כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס"

⁷³ מתוך תפילת "עלינו לשבח".

⁷⁴ תפיסת המלחמה הזו משורטטת בדברי הרב קוק באגרות הראיה א', איגרת קיב עמ' קמב.

מדוע דוד המלך אינו אומר 'אל תתנני ביד צרי' אלא דווקא "בנפש צרי". מה מובן הביטוי להינתן בנפש האויב? כמו כן מדוע אינו אומר 'כי קמו עלי עדי שקר ויפח חמס [דוברי רעה]⁷⁵' אלא דווקא "כי קמו בי".

בפסוק זה דוד אינו עוסק בהתמודדותו מול אויביו החיצוניים, אלא במאבקים הפנימיים העלולים להתרגש בקרבו של האדם. לעיתים צצים בתוכו כוחות המתנגדים לצדקת דרכו ולאמיתת חייו, "עדי שקר ויפח חמס" פנימיים, המנסים כל העת להחלישו, ולערער על ערך חייו האלוהי האידאלי ועל יכולתו להגשים משאלות לב נעלות ואצילות. במלחמה הקשה של האדם עם יצרו הרע המתגבר עליו מידי יום, אין האדם יכול לו אילולא הקב"ה עוזרו.

בפסוק זה דוד מברר שהנפילה הממשית בידי האויבים מתחילה מן המעמד הנפשי. אם האדם נתון בחולשה וברפיון, בעקבות התגברות 'עדי השקר ויפח החמס' שבקרבו, הרי שהוא למעשה כבר נתון בנפשם של צרי, הוא איבד את יתרונו עליהם וממילא הוא כבר שבוי בידם. הנפילה הממשית בידי האויבים משקפת את הנפילה הרוחנית הקודמת לה. על כן מבקש דוד מהקב"ה "אל תתנני בנפש צרי" – עזרני ריבונו של עולם לגבור על כוחות הרפיון העלולים לצוץ בי, ושהמבט האמוני, החיובי והאידאלי ינצח את כל נטיות החולשה השקריות.

(יג) "לולא האמנתי לראות בטוב ד' בארץ חיים" –

מדוע משפט תנאי זה חסר? חסרה התוצאה – מה היה קורה אילולא דוד המלך היה מאמין?...⁷⁶ מהי האמונה אליה מתכוון דוד?

"האמנתי לראות בטוב ד' בארץ חיים" – דוד המלך מאמין שמגמתם האלוהית של החיים היא **לראות** – להביא לידי גילוי את טוב ד', את קדושת שם ד', את תוכנם ומעלתם המוסרית והאצילית של החיים בתוך המציאות הארצית על כל מרחביה: בחיי התרבות, הכלכלה, המדע, הפוליטיקה, הצבא וכן הלאה – שיצאה ויגלה כבודו וטובו לעיני כל חי.

הביטוי "ארץ חיים" מכוון אל ארץ ישראל⁷⁷, אשר בה כל החיים הארציים נבנים במעלתם הרוממה, כשהם מוציאים אל הפועל את קדושת הארץ, קדושת החיים⁷⁸. דוד מאמין שהתגשמות אמונתו תיתכן רק בארץ החיים – בארץ ישראל.

ומה היה קורה אילולא היה דוד מאמין ומצפה לישועת ד' והופעת טובו בעולם? "כי קמו בי עדי שקר ויפח חמס לולא האמנתי לראות בטוב ד' בארץ חיים". משפט התנאי אינו חסר, כי התוצאה כתובה בפסוק הקודם. כך בדברי רש"י:

"אם לא שהאמנתי בהקב"ה כבר קמו בי אותם עדי שקר וכלוני"⁷⁹.

⁷⁵ רש"י לפסוק יב.

⁷⁶ יש משפטי תנאי שלמים שאמרם דוד המלך: "לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי" (תהלים קיט צב). "לולי ד' שהיה לנו בקום עלינו אדם אזי חיים בלעוני" (תהלים קכד ב).

⁷⁷ כתובות קיא ע"א: "אמר רבי אלעזר מתיים שבחוץ לארץ אינם חיים שנאמר 'ונתתי צבי בארץ חיים' ארץ שצביוני בה מתייה חיים שאין צביוני בה אין מתייה חיים". רש"י יחזקאל לב לב. רש"י הירש לפסוק יג: "כל מקום שנוכרה ארץ חיים ואף ארץ החיים אף פעם אין הכוונה לחיי הנצח בעולם הבא אלא על החיים הארציים שבני האדם חיים בהם, בניגוד למקום המוות או המתים".

⁷⁸ עיין נ' גאל-דור, זרע אברהם אהבי א' עמ' 163-164. נ' גאל-דור, פחד יצחק א' עמ' 35-36. נ' גאל-דור, צמח דוד עבדך עמ' 30-32.

⁷⁹ רש"י לפסוק יג.

לולא התרוממותו המתמדת של דוד אל המבט האמוני והבנתו את ערכם האמיתי של החיים הרי שדוד כבר היה נתון חלילה בנפש צריו. התרופה היסודית כנגד 'עדי השקר ויפח החמס' – הכוחות השליליים המחלישים את האדם מתוכו – היא צפיית הישועה, ההתרוממות המתמדת להשתייך אל ערכם האידיאלי של החיים ולהתאמץ להביאו לידי גילוי.

"לולא האמנתי" – אותיות אלול.

בחודש אלול שבו אנו עוסקים בתשובה, מתברר דרך מזמור זה שיסוד התשובה נעוץ ב**חידוש האמונה** – **חידוש המבט הכללי על החיים ובירור מגמתם**; מבט ומגמה שמן הסתם הלכו ונשחקו, הלכו והתבלבלו אצלנו במהלך השנה ומאורעותיה. חודש אלול קורא לנו להתמקד בבניין המבט האמוני על החיים הצופה על המציאות אך ורק מצד היותה מביעה את טוב ד'. מבט זה מוליד בנו מוטיבציות אידיאליות חדשות להשתייך אל הטוב האלוקי ואל גובה החיים האידיאלי וממילא ליישר את דרכנו ולתקן את מעשינו.

(יד) "קוה אל ד' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ד'" –

לשם מה נאמר פעמיים "קוה אל ד'"? לקוות אל ד' אין פירושו לקוות לעזרתו, כיוון שלא נאמר 'קוה אל ישועת ד' אלא "קוה אל ד'" בעצמו – אל הופעת שמו וכבודו, אל הופעת טוב ד' בארץ חיים.

התקווה ששמו של הקב"ה יופיע, ייראה ויגלה על כל העולם כולו לעיני כל חי, היא רחוקה ועתידית. הדרך אליה ארוכה ומפותלת, מתמשכת על פני שנות דור ורצופת קשיים וצרות, סיבוכים ומשברים. אולם כאשר מדובר בתקווה אידיאלית וטהורה להופעת שם ד' בעולם, הרי שהיא עצמה מחזקת ומאמצת את הלב ונוסכת ביטחון וגבורה באדם המאמין בה – "קוה אל ד' חזק ויאמץ לבך".

כך מסביר המלבי"ם:

"קוה אל ד' – כי התקוה לד' נבדלת מן התקוה לבשר ודם בשני דברים:

א. שהתקוה לזולתו [לבשר ודם] הוא תוחלת ממושכה מחלת לב

[שמחלישה את האדם ומקטינה אותו משום שהיא נשענת על יסודות זמניים ומוגבלים]

אבל על ידי הקווי לד' חזק ויאמץ לבך".

בתקווה לד' האדם אחוז במגמת החיים האלוקית הנצחית אשר היא אמיתת המציאות ונשמתה ועל כן היא מנשאת אותו.

"קוה אל ד' חזק ויאמץ לבך" – התקווה לד' ממלאת את החיים חוזק ואומץ – עוז וגבורה פנימיים, חיוניות ורעננות כוח – "וקווי ד' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים, ירוצו ולא יגעו ילכו ולא יעפו"⁸⁰. לכן על אף שהמגמה האידאלית העתידית והשלמה "לראות בטוב ד' בארץ חיים" היא

⁸⁰ ישעיהו מ לא.

עדיין רחוקה, קווי ד' לא רק שאינם מתיאשים ממנה ומאמינים בוודאותה, אלא גם מתמלאים מוטיבציה אדירה וכוחות גדולים לפעול למען הופעתה בסבלנות מרובה. מדוע אם כן נאמר פעמיים "קוה אל ד'?" המלבי"ם מסביר:

ב. הקווי לזולתו אין התקוה תכלית לעצמה רק שימצא מבוקשו ואם כן תכלית הקווי שלא יקוה עוד [כיוון ששיג את מבוקשו] אבל הקווי לד' היא תכלית לעצמה עד שתכלית הקווי הוא שיחזק לבו ויחזור ויקוה⁸¹.

לתקווה אל ד' יש ערך עצמי מפני שהיא משייכת את האדם רגע רגע אל האמת הגדולה והנצחית של החיים המתקממת בעולם בכל יום שעה שעה – "בשרו מיום אל יום ישועתו"⁸². כך מתגלה במציאות ערכו האלוקי של העולם וייעודו הנעלה. יתר על כן, אין קץ למדרגותיה של התקווה להופעת החיים האלוקיים והשלמים. על כן נאמר שוב "קוה אל ד'" – מתוך התקווה אל ד', ההתחזקות וההתאמצות שהיא תופיע בתוך החיים, נולדת באדם המאמין תקווה במדרגה חדשה, מבוררת יותר, שלמה ואידאלית יותר, "חזק ויאמץ לבך וקוה אל ד'".

פסוק זה יכול להיות מקביל למבנה התקיעות של ראש השנה.

קוה אל ד'	חזק ויאמץ לבך	קוה אל ד'
<u>תקיעה</u>	<u>תרועה</u>	<u>תקיעה</u>

תקיעה – הקול הישר הפותח את התקיעות מביע את המגמה האלוקית העליונה הטהורה והישרה שממנה ועל פיה נברא העולם. לפיכך, העולם ביסודו, במקוריותו, טוב וישר הוא – "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד"⁸³, וגם האדם – "אשר עשה האלהים את האדם ישר"⁸⁴. התקיעה מבטאת את הצד המקורי והאידיאלי של החיים.

תרועה – הקול העולה ויורד, הקטוע והשבור מבטא את המורכבות והסיבוכיות של חיי העולם הזה המולידות את הגניחות והאנחות. אולם, מתוך היניקה מן הקול הישר והמקורי, מתוך האחיזה וההתדבקות במגמת החיים האלוקית האידיאלית והעליונה, מתמלאים כוח וגבורה להופיע אותה בתוך החיים עצמם על כל מורכבותם – "חזק ויאמץ לבך". הפסוק אומר: "אשרי העם יודעי תרועה"⁸⁵ – מהו האושר הגדול בידיעה להריע בשופר? לכאורה כל גוי יכול לקחת שופר ולהריע גם כן, מדוע מיוחד הדבר לעם ישראל?

⁸¹ מלבי"ם לפסוק יד.

⁸² תהלים צו ב.

⁸³ בראשית ב לא.

⁸⁴ קהלת ז כט.

⁸⁵ תהלים פט טז.

"יודעי תרועה" אין פירושו ידיעה טכנית של הפקת קול מן השופר, כי אם הכישרון לחיות בעולם הזה על כל סיבוכיו, פיתוייו ומשבריו מתוך נאמנות מוחלטת לקול האלוקי, המוסרי, הטהור והישר – "אשרי העם ידעי תרועה ד' **באור פניך יהלכון**". עם ישראל מהלך בתוך החיים עצמם כשאור ד' חורז את כל פרטיהם. כישרון זה הוא נחלת האומה הישראלית לבדה והוא מקור אושרה.

תקיעה – התקיעה שבאה לאחר התרועה היא כבר איננה אותו הקול הישר הבראשיתי, הרעיוני-מחשבתי, אלא מתוך כל ההתמודדויות עם סיבוכי העולם הזה "באור פניך", מתוך ההתחזקות וההתאמצות בתקווה אל ד' במהלך הדורות כולם, נולדת קומת חיים חדשה שהיא משאת נפשו של העולם מיום היבראו: עולם חדש שבו "יהיה ד' אחד ושמו אחד". התקיעה הגדולה מבטאת עולם חדש המביע את ישרותו בגלוי וכל כולו הופעה חיה ושלמה של הקול האלוקי הבראשיתי.